

Ko Sturkop

Mietje Walewijk alias Marie Gomez; een (niet te) vergeten operazangeres (2)

De Belgische jaren en Suriname

Deze geschiedenis omvat drie artikelen. In de eerste aflevering* beschreef ik de opkomst en het succes van de Joodse operazangeres Marie Walewijk. De verhuizing naar en immigratie in België alsmede verblijf in Suriname is onderwerp van dit artikel. De vlucht van de familie na de Duitse inval in 1940, die eindigt in Paramaribo, volgt in het laatste deel van deze serie.

In dit tweede deel lezen we dat het kleine gezin Gobes-Walewijk in 1921 Den Haag heeft verruild voor Brussel. Daarna hebben zij niet meer in Nederland gewoond. De verhuizing naar Brussel kan te maken hebben gehad met het werk van Ko Gobes die in Amsterdam samen met zijn broer Machiel een metaalhandel had.¹ In 1923 werd dat bedrijf failliet verklaard. Zelf verscheen Ko niet voor de rechter. Machiel Gobes verklaarde dat zijn broer en zakenpartner drie jaar tevoren naar Brussel was vertrokken. Ko werd door het gerecht aangeschreven, *'doch liet niets van zich horen'*. Volgens de curator had hij een goed bestaan, maar was inmiddels ook daar failliet. 'Het treffen van een regeling in het faillissement van Gebr. Gobes is ten gevolge van zijn onwil mislukt'. Er was nog geprobeerd in Brussel beslag te leggen, wat wegens gebrek aan contanten mislukte. In de Belgische hoofdstad stond Ko te boek als handelsreiziger in metalen.

Wat kan hebben meegespeeld om te verhuizen is dat Marie Gobes ook in België bekendheid genoot en rond die tijd optrad voor de Opera's in Brussel en Antwerpen. Bovendien woonde Marie's broer Salomon al met zijn gezin in België.

Marie Gobes-Walewijk, Brussel 1924
[Coll. Ninon Ballioux].

Zoals gezegd verbond Marie Walewijk zich aan de *'Opera van Brussel'* en de *'Vlaamsche Opera'*. Daarnaast moet zij vrijwel onmiddellijk in Brussel haar werk als zangpedagoge ter hand hebben genomen. Al in 1916 liet het tijdschrift *'Het Toneel'* weten dat zij in Den Haag zanglerares was geworden. De geboorte van haar dochter in 1912, kan een pauze in haar zangloopbaan hebben betekend maar de *'Opera Lexicon'* vermeldt tot in 1920 optredens in Nederland.³ De uitvoering in 1922 in het Volksgebouw te Antwerpen werd besproken als een *'Hollandsche première'*. Zo nu en dan wilde Marie nog wel eens een lied in het Vlaams ten gehore brengen.

De succesvolle jaren op het toneel moeten haar goed gedaan hebben: *'Mevr. Walewijk (Marie Gomez) heeft als Venus nu juist geen triomf behaald. Haar stem heeft nog vele goudglanzen, maar haar figuur wil niet zo erg meer mee.'*

Zou Marie, met haar temperament een oorvijs paraat hebben gehad voor een volgende maal dat zij deze recensent trof? In de jaren twintig horen we steeds minder over haar optreden wat aan een afnemende belangstelling van de Nederlandse kranten kan hebben gelegen. Toch trakteerde Marie in 1927 de Nederlandse Damesvereniging te Brussel: *'talrijk waren de Nederlandse dames en joffers opgekomen'* op een liederavond in de *'Salle Coloniale'*. In 1928 – zij wordt steeds Gomez-Walewijk genoemd – gaf zij een zangrecital in hetzelfde etablissement.

'Zij zingt met veel intelligentie: zij heeft een omvangrijk geluid, dat zijn grootste bekoring heeft als het breed en dramatisch kan opengaan en nochtans weet zij het te dempen tot het lieflijke en tedere toe. Zij bracht een mooi afwisselend programma (o.a. Schuman, Wagner, Ravel, Moessorski en Debussy). Haar succes was zeer groot. Meermalen werd de zangeres op langdurig handgeklap onthaald.'

In 1929 trad zij op tijdens het eerste lustrum van bovengenoemde damesvereniging. In dat jaar kon men haar ook in Nederland bewonderen in *'De Jodin'*, in de Circusschouwburg. De uitvoering kreeg een slechte recensie, maar *'een oude bekende van het Nederlandse operapubliek, Marie Gomez, redde in de rol van Rachel menigmaal de situatie en deed haar best om het kunstzinnige peil enigszins hoog te houden.'*

In juni 1929 werd Marie door de Ufa-maatschappij geworven om in New-York enkele opera's te zingen voor Nederlandsche *'talkies'*. Of zij er daadwerkelijk is geweest is nog niet achterhaald.⁴

Vanaf die tijd verlegde zij steeds meer de bakens en benutte zij in Brussel haar talent als zanglerares. In de herfst van 1930 werd zij hoofdlerares solozang aan het Muzieklyceum in Den Haag. In 1931 organiseerde zij in Brussel een recital door haar Belgische en Nederlandse leerlingen. Een krant plaatste in die tijd een artikel over een Apeldoornse zangeres die in Brussel zang studeerde *'onder leiding van de bekende Nederlandse zangeres mevrouw Gomez-Walewijk.'* Zes jaar later oogste deze zangeres lof: *'zij had immers haar opleiding verkregen van Marie Gomez, eerste dramatische sopraan aan de "Parijse Opera"'*. Het laatst aangetroffen nieuws uit het Brusselse stamt uit maart 1933. Mevrouw Gomez-Walewijk gaf daar een feestavond in een artiestenhuis waar zij een zangschool had. Haar Nederlandse en Belgische leerlingen voerden er diverse aria's uit. De uitvoering werd in de Belgische pers zeer geprezen:

'De dictie was helder, de stemgeluiden zuiver, de gevoelsuiting juist. Allen werden hartelijk toegejuicht. Ook de sympathieke lerares, die op meesterlijke wijze een paar aria's liet horen, werd gehuldigd. Die hulde ging niet alleen naar haar persoonlijk talent, maar insgelijks naar haar onderwijs, naar haar hoge pedagogische verdiensten, die door het optreden van haar leerlingen schitterend werden bewezen.'

Marie liep inmiddels tegen de vijftig. Zij zal de latere jaren op soortgelijke wijze in Brussel en daarbuiten hebben doorgebracht, maar de Nederlandse pers zweeg verder.

Ondertussen was haar familie uitgebreid. Hun dochter, die in Brussel Marguérite heette, trouwde in 1936 met de Poolse immigrant Felix (Fajwel) Finkelstein. Een achternaam die nog van belang zou zijn voor het onderzoek. In 1938 kwam hun zoontje Frédéric ter wereld.

Suriname

Pas na de oorlog treffen we Marie Gomez weer aan, nu in Suriname. Hoe zij daar terecht is gekomen, is onderwerp van het derde deel in deze artikelenreeks. Vroeg in januari 1946 verscheen Marie Gobes in Paramaribo voor de kantonrechter. *'Een zielig geval'*, kopte de krant.

'Zij zou op meerdere tijdstippen geschenken aangenomen hebben van haar leerlingen, o.a. geldbedragen voor genoten zanglessen. Daarvan had zij de Commissie voor Oorlogsvluchtelingen moeten inlichten, aangezien deze financieel ondersteund worden. Marie verweerde zich

dat de vrij geringe bedragen gebruikt werden ter dekking van haar kosten (o.a. zaalhuur, in Amerika bestelde muziek, pianostemmen, toiletten, autoritten). Daarom had zij dit op het maandelijks formulier voor het zakgeld van vijftien gulden niet opgegeven. In enkele gevallen waren de inkomsten f. 7,50 per maand of minder.'

De pers verbaasde zich dat hiervan een zaak was gemaakt. De behandeling werd acht dagen aangehouden; de afloop kennen we niet. In elk geval heeft Marie Gomez in Suriname haar bezigheden als zanglerares voortgezet. In 1946 sprak men lovende woorden over meerdere zangers en zangeressen die er door Marie's lessen op vooruit waren gegaan. Ook in Suriname werd enkele malen een concert door haar leerlingen opgevoerd.

Later in januari nam Marie afscheid van een vereniging waaraan zij haar krachten had gewijd:

'Gisteren nam in koorkring Mevrouw M. Gomez (van de opera Berlijn, Parijs, Antwerpen, Brussel) afscheid van het mannenkoor 'Harmonie'. De Voorzitter bedankte haar voor de ondervonden steun en samenwerking. Wijdde woorden van dank en waardeering aan deze vrouw, die zonder twijfel of aarzeling Surinaamsche negers tot hooge Europeesche kringen wist te winnen en omgekeerd. Hij hoopt in correspondentievorm de zelfde medewerking te mogen ondervinden. Mevrouw M. Gomez gaf te kennen het aangename leven dat zij in Suriname mocht hebben, de groote durf die zij heeft gehad te toonen, dat niet alleen de vreemde landen kunstenaars bezitten maar dat ook Suriname talentvolle grootheden bezit en kan vormen, indien de rassenkwestie op den achtergrond blijft. Vol lof is zij over het gedrag der Surinamers. Zij eindigde met de belofte in Europa vele aansluitingen te zoeken en te vinden voor harmonie bij groote Koren en groote muziekkunstenaars. Deze plechtigheid eindigde met een koele dronk voor een behouden aankomst van Mevrouw M. Gomez (en haar familie).'

Begin februari 1946 zetten de families Gobes en Finkelstein koers naar Amsterdam waar zij eind februari aankwamen. Kort na hun afvaart meldde een krant dat, *'nu dat de laatste refugiés Suriname hebben verlaten, het vluchtelingentehuis gesloten is'*. Deze groep vluchtelingen zou in 1942 in het land zijn aangekomen. Of de familie daadwerkelijk in het tehuis gewoond heeft staat er niet bij.⁵

Nadat zij gerepatrieerd was haalde haar naam nog enkele malen de Suri-naamse pers. In 1947 dacht men duidelijk met veel waardering aan Marie Gomez terug: *'Marie Gomes (Mevrouw Maria Gobes) liet hier pupillen achter die ons vaak zelfs in vervoering brengen'. 'Wij onderstrepen gaarne de lof voor het prachtige werk, hier door Marie Gomez verricht. Het is goed, dat zij niet vergeten wordt in Suriname. Een vrouw, die, als Marie Gomez dat deed, haar grote gaven zo volledig ter beschikking stelde van ieder die er een beroep op deed, is een te zeldzame figuur, dan dat zij vergeten mag worden. Wij zijn ervan overtuigd, dat haar werk nog in de harten van vele honderden, wellicht duizenden, van ons leeft.'*

Een zangeres memoreerde Mevr. Marie Gomez, die met veel geduld en opoffering haar eerste zangstudies heeft geleid'. Een recensent voegde eraan toe:

'...ter herinnering aan de vrouw, die hier de grondslag voor de zangkunst heeft gelegd, Marie Gomez, zonder haar werk zou het concert van 30 juli onmogelijk zo'n succes zijn geweest. Want zowel de Harmonie als de drie zangeressen, die opgetreden zijn, de begenadigde evengoed als de twee anderen, zijn door haar geworden wat zij nu zijn'.

Een andere Surinaamse zanglerares werkte samen met Marie Gomez en werd in de krant door Marie, voor haar vertrek, als opvolgster aanbevolen. Zij nam vele elementen van haar zangmethode over: *'Wij onderstrepen gaarne de lof voor het prachtige werk hier door Marie Gomez verricht. Het is goed, dat zij niet vergeten wordt in Suriname'.*

'En daarom zwegen zangeressen in ballingschap in de „uithoek van de wereld“, in ons geliefd Sranang, niet moedeloos. Marie Gomez (Mevrouw Maria Gobes) liet hier pupillen achter, die schoon nog maar adepten in de zangkunst, ons dikwijls in verrukking en vaak zelfs in vervoering brengen.'

Een succesvolle leerlinge reisde in 1947 haar lerares na voor een bezoek in België.

Tot slot een klein stapje terug. Bij haar vertrek uit Suriname in februari 1946 nam het Algemeen Handelsblad haar een afscheidsinterview af:

'Hedenmiddag is Mevrouw Marie Gomez met familie naar Europa teruggekeerd met de Stuyvesant. In de jaren die zij hier heeft doorgebracht als oorlogsuitgewekene, heeft zij Suriname in ruime mate doen

deelen in haar talenten als kunstenaar, heel bijzonder in haar gaven als zangpedagoge. Gewin heeft zij daarbij niet gezocht. Haar meeste concerten gaf zij voor volkskinderen, die zij daarmee een middagje van goed-uit-zijn verschaft, gewoonlijk met sterk nationale inslag, waardoor zij tevens een nationaal-ideëel doel diende. Deze concerten waren niet alleen kosteloos, maar bovendien werden de kinderen daarbij onthaald. Wat zij gedaan heeft voor de ontwikkeling van talenten, die zij ontdekte onder Surinamers, zonder daarbij te letten op welke verschillen van ras en kleur en geloof ook volkomen negeerend, geeft haar recht op een blijvende plaats in onze herinnering en doet haar eer aan, die zij met trots mag meenemen. In een kort onderhoud dat wij met haar hadden bij het afscheid, bleek zij met weemoed te scheiden van de vrienden, die zij zich hoer heeft weten te maken door haar optreden. Ondanks onaangename ervaringen in de laatste dagen, waarbij haar naam en eer in het gedrang dreigden te komen, vertrekt zij zonder bitterheid. Integendeel. 'Als je maar het hart van de Surinamers weet te vinden...' verklaarde zij ons. Zij heeft de harten der Surinamers weten te vinden'.

Dat lijkt een mooi besluit van de Surinaamse periode.

Terug in Brussel

Begin maart 1946 keerden de twee gezinnen terug uit Paramaribo. Het gezin Finkelstein had er nu een dochter bij: Danielle, in 1944 in Paramaribo geboren.⁶ Het gezin Finkelstein is genaturaliseerd,⁷ Ko en Marie niet. Marie Gobes ging na de oorlog door met het geven van zangcursussen. Ko Gobes vatte zijn werk als metaalondernemer weer op.⁸

In juni 1962 is Ko Gobes, bijna 79 jaar oud, in Brussel overleden. Mietje Walewijk stierf op 19 juni 1975 in een rusthuis in een Brusselse buitenwijk. Zij werd 89 jaar.

In het volgende en laatste deel valt te lezen hoe de gezinnen op de vlucht in Suriname terecht zijn gekomen.⁹

Marie Gobes-Walewijk, Brussel 1973.
[Coll. Maurice Simon].

Noten

* Ko Sturkop, Mietje Walewijk alias Marie Gomez; een (niet te) vergeten operazangeres. De Hollands-Franse tijd, *Misjpoge* 29 (2016) 4, pp. 140-146.

1 De metaalhandel van Gobes was een voortzetting van het door hun voor-ouders gestichte gelijknamige bedrijf. Zie: *Zusters van ijzer* (3) – Wed. Gobes en Zoon et al, in:

Misjpoge 22 (2009) 3, pp. 93-101.

2 In Vilvoorde stond het Belgische filiaal van het Nederlandse 'ijzerimperium' B.J. Nijkerk N.V., waar Bob Nijkerk, een achterneef van Ko Gobes, de scepter zwaaide. Zie: *Misjpoge* 22 (2009) 2 pp. 44-52.

3 De 'Opera Lexicon' toont een aantal optredens (met

dank aan www.theaterarchieff.nl/): De Opera Lexicon toont de gezelschappen waar ze werkte en wanneer de première was, in welke productie en in welke rol. Ze trad op bij de Italiaanse Opera (1906), bij het Theatre Royal Francais de la Haye (1910-1915 en in 1919), bij de Nederlandse Opera en Operette (1917-1919) en als toegift in 1920

bij de 'Harmonievereniging Concordia'. Men zag haar op de planken als Rachel in 'La Juive', als Leonore in 'Le Trouvere', als Salome in 'Herodiade', als Aïda in 'Aïda', als Elisabeth in 'Tannhauser', in 'Catherina d'Aragon', als Valentine in 'Les Huguenots', als Selika in 'l'Africaine', als Santuzza in 'Cavalleria Rusticana', als Tosca in 'Tosca', als Elvira en Ernani, als Gertrude in 'Hamlet' en als Charmion in 'Cleopatra'.

4 Op de site van Ellis Island komt zij niet voor. Wel een Nederlandse zeeman die Marie Gomez heette. Ook in de gedigitaliseerde Amerikaanse kranten duikt haar naam niet op.

5 Meteen al in februari 1946 werd het vluchtelingentehuis in Suriname gesloten, waar de 'refugiés' tot aan hun repatriëring gehuisvest waren. De groep vluchtelingen zou in 1942 in het land zijn aangekomen. Het is niet zeker of het gezin Gobes-Walewijk daar heeft gewoond, maar in Deel 3 zien we dat ze in elk geval wel in een vluchtelingenkamp waren geweest.

6 Frédéric en Danielle Finkelstein zijn niet meer in leven.

7 Ko en Marie Gobes werden enkele keren 'betrapt' op de trein van Brussel naar Roosendaal omdat ze hun vreemdelingenkaart niet bij hadden.

8 Ko Gobes werkte in 1921 voor de firma Raxhon, in '*mines et métaux*'. Twee jaar later stond het op naam van B.J. Nijkerk, handelend in hetzelfde metier. Omdat de vennoot van Gobes in 1940 verbonden was aan een schroothandel genaamd Nemerka, en Ko zelf directeur was, wordt aangenomen dat hij zich zelfstandig had gemaakt. Die vennoot stichtte vroeg in de oorlog in Bordeaux een filiaal van de firma Belgometal. Maar na de oorlog was hij verbonden aan B.J. Nijkerk in Vilvoorde, volgens de laatste directeur van Nijkerk. Hij weet echter niets van beide andere firmanamen.

9 Een aanmoediging: na het gangbare onderzoek in archieven en de overweldigende oogst die www.delpher.nl altijd weer brengt, moest nog worden uitgezocht hoe het

gezin België was ontvlucht, in Suriname was terechtgekomen en wat daarna hun lot was geworden. Het begon met aanwijzing in de Surinaamse kranten: met het echtpaar Gobes-Walewijk vertrekt een echtpaar Finkelstein-Gobes uit Suriname, met twee kinderen. Dat moest het gezin van de dochter wel zijn. Een Brusselse archivaris en een bevriende Belgische genealoog vonden de vreemdelingendossiers van beide echtparen. Hierin stonden de voornamen van de twee kinderen Finkelstein. Op internet meldden berichten dat de zoon en dochter Finkelstein in België al waren overleden. De overlijdensadvertentie van de dochter bevatte echter de naam en woonplaats van haar echtgenoot. Een brief naar de weduwnaar bracht een enthousiaste stroom informatie op gang, met foto's en documenten. De weduwe van de zoon voegde daar nog het nodige aan toe. En op de valreep: een prachtig portret van Marie Walewijk, van haar achternicht in Parijs. Motto: nooit opgeven!